

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

No6(5)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 240 sahifa,
16-iyun, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapijanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – “Yangi O'zbekiston” va “Pravda Vostoka” gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Tinglovchilarga axloqiy-estetik tarbiya berishda notiqlik madaniyatini shakllantirishning samaradorlik ko'rsatkichlari	10
<i>Fazliddin Abdunabiyevich Abdurazaqov</i>	
Professor-o'qituvchilarning ilmiy-pedagogik salohiyatini xalqaro mezonlar asosida rivojlantirish yo'llari	15
<i>Maxmudov Qudratbek Shavkat o'g'li</i>	
Orfografik kompetensiyaning mohiyati va boshlang'ich sinflarda shakllanish bosqichlari	21
<i>Abduvaliyeva Nodira Alisherovna, Mo'minjonova Gulnoraxon Abdupatto qizi</i>	
Tabiiy fanlarni o'qitishda uch o'lchamli vizualizatsiyalarning boshlang'ich ta'limdagi ahamiyati	25
<i>Nabijonova Feruza Valijon qizi</i>	
Loyiha texnologiyasi asosida bo'lajak o'qituvchilarda ijtimoiy tashabbuskorlikni rivojlantirish mazmuni	28
<i>O'rinova Nilufar Muxammadovna</i>	
Sinfdan tashqari o'qish darslarida badiiy asar bilan ishlashning kompetensiyaviy yondashuv asosidagi metodikasi	32
<i>Qilichova Billura Yorqinxuja qizi, Homidov H. K.</i>	
Kasbiy-kommunikativ madaniyat fenomenining pedagogik talqini va rivojlanish tendensiyalari	37
<i>Tashpulatova Nodira Olimjon qizi</i>	
Tabiiy fanlarni o'qitishda kompetensiyaviy yondashuv	41
<i>Umbarova Nasiba Xolboy qizi</i>	
Xorijiy tillarni o'rganishda shaxs nutqining shakllanishida psixolingvistikaning ahamiyati	44
<i>Ahmedov Shavkat Asadilloevich, Ataboev Navruz Ilhombek o'g'li</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida matnni tushunish va tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirish metodikasi (PIRLS dasturi misolida)	47
<i>Abduraxmanova Charos Burxanovna</i>	
Lesson Planning in English Language Teaching at Technical Universities	51
<i>Aitbaeva Nursuliu Tairbekovna</i>	
Lingvistik intellekt asosida individual o'qitish yondashuvining samaradorligi	55
<i>Allanazarova Sadoqat Azimovna</i>	
Xorij tadqiqotlarida zamonaviy oila transformatsiyasida farzandlar taraqqiyotining ijtimoiy-psixologik asoslari	59
<i>Bo'riyeva Mahbuba Shavkatovna</i>	
Теоретико-методологические подходы к изучению эмоциональных концептов в литературе: (на материале английских и немецких фразеологизмов)	63
<i>Сайёра Улашевна Тагаева, Азиза Анкаевна Уразкулова</i>	
The Importance of Forming a Schedule for High School Students	67
<i>D. T. Atabayeva, X. I. Abduraymova</i>	
Milliy cholg'u ansambllari orqali o'quvchilar musiqiy dunyoqarashini shakllantirish	70
<i>Dadamirzayeva Gulshanoy To'lanjon qizi</i>	
Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida ma'naviy-axloqiy tarbiyaga yondashuvning texnologik xususiyatlari ...	75
<i>Jumanov Sherzod Saloyevich</i>	
Adabiyot darsliklari uchun yangi o'zbek adabiyoti namunalarini saralashning ilmiy-metodik asoslari	78
<i>Musaboyeva Zulfira Iqboljon qizi</i>	
Maktab geometriyasida ko'pyoqlilar mavzusini o'rganishning innovatsion usullari	83
<i>Pirlepesov Umrbek Baxtiyor o'g'li</i>	
Generativ AI vositalarining mustaqil ta'lim jarayonidagi didaktik funksiyalari	86
<i>Qahramonova Xumora Qahramonovna</i>	
O'quvchi-sportchilar uchun individual mashg'ulot yuklamalarini avtomatik rejalashtirish va optimallashtirish imkoniyatini yaratish ahamiyati	91
<i>Qosimov Faxriddin Jo'raqulovich</i>	

Когнитивный диссонанс как социально-психологический феномен в контексте высшего образования: теоретический анализ	95
Мансурова Гульмира Рафазловна	
Регуляторный произвол или необходимый порядок? Влияние новых регуляторных механизмов на свободу расследовательской журналистики	101
Рауфова Озода	
Qizlar tarbiyasida mahalla–oila–maktab hamkorligi mexanizmlari	105
Choriyeva Dildora Ismat qizi	
Oliy ta'lim muassasalarida jismoniy tarbiya mashg'ulotlarini individuallashtirishning samaradorligi: kompetensiyaviy yondashuv asosida	109
Tangriyev Abdulkarim Tovashevich	
O'qish savodxonligi darslarida matn bilan ishlash orqali o'quvchilarda muammoli vaziyatlarni hal etish ko'nikmalarini rivojlantirish texnologiyasi.....	114
Boymurodova Nodirabegim Bahodir qizi	
Raqamli transformatsiya sharoitida STEAM ta'limi orqali talabalarda tanqidiy fikrlash kompetensiyasini shakllantirish	120
Kozimova Mehriniso Akbarali qizi	
Oliy ta'limda kvest texnologiyasi yordamida fizika fanining murakkab tushunchalarini o'zlashtirish samaradorligini oshirish metodikasi.....	125
O'rinboyeva Kumushoy Sultonbek qizi	
Tasvirlarga raqamli ishlov berish texnologiyalari va ularning amaliy qo'llanilishi	129
Sharipov Nodir Botir o'g'li	
Management of Medical Emergencies in Outpatient Dental Clinics.....	133
Adurazzoqov Kamoliddin, Umarov Maruf, Buzrukhoda Javohir	
Psixologik farovonlikning asosiy komponentlari, ta'sir qiluvchi omillar va zamonaviy baholash usullari	138
Aliyev Samariddin Murotali o'g'li	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutqiy kompetensiyasini rivojlantirishning ilmiy-nazariy asoslari	142
Boymurodova Sadoqat Istam qizi	
O'zbekiston Respublikasi ta'lim tizimi.....	146
Gadoymurodova Kamola Sunnatulloevna	
Oilada bola tarbiyasining ahamiyati va uning shaxs kamolotiga ta'siri	151
Galdiyeva Mehribon Durdiyevna, Oilimova Mushtariy Xaydarali qizi	
Art-pedagogika vositasida boshlang'ich sinf o'quvchilarida estetik dunyoqarashni shakllantirishning pedagogik ahamiyati	154
Gulboyev Akbar Tuxtyayevich	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ma'naviy tadbirlar orqali vatanparvarlik tuyg'usini shakllantirish	158
Homidov Husniddin Kupaysinovich, Yusupova Gulzor Yunusjon qizi, Norbekova Sevinch Musurmon qizi	
Bone-Grafting Materials in Oral Surgery: Classification, Biological Properties, and Clinical Application	161
Jumaqulova Mashhura Alishevovna, Buzrukhoda Javohir Davronovich	
Mediatsiya va o'qib tushunish kompetensiyasi o'rtasidagi o'zaro aloqadorlik	166
Karimova Dilyoraxon Raximjon qizi	
Using STEM Technologies to Foster Rational Thinking in the Dentistry	169
Khonimqulov Javlon, Burkhonova Zarafuz	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarini montessori metodikasi vositasida til o'rganish ko'nikmalarini shakllantirish usullari modeli.....	173
Mahbuba Yusupova Rustam qizi	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda tayanch kompetensiyalarni integrativ yondashuv asosida shakllantirish metodikasining samaradorligi.....	177
Nasimova N. Q.	
Analysis of Scanning Techniques Used in Orthodontic Dentistry	182
Nasrullayev Javlonbek Ta'atonovich, Rahimberdiyev Rustam Abdunosirovich	
Zamonaviylik - ta'lim konsepsiyasida asosiy mezon sifatida	187
Ochilova Gulnoza Odilovna	

MUNDARIJA SOÐERJANIE CONTENTS

O'qish savodxonligi darslarida xalq og'zaki ijodidan foydalanish metodikasi	191
<i>Qahhorova Sojida Bahodir qizi, Zokirov Javoxir G'aybullo o'g'li</i>	
Diqqat va xotira jarayonlarida raqamli texnologiyalarning roli	196
<i>Salomova Nargiza Sattorovna</i>	
Talabalarda kasbiy refleksiya rivojlanishiga ta'sir etuvchi psixologik omillarning empirik tahlili.....	200
<i>Shukurova Nargiza Ikramovna</i>	
Gimnastikachi qizlarda egiluvchanlik jismoniy sifatini rivojlantirish jarayonida shikastlanishlarning oldini olish	205
<i>Sultanova Musharafxon Xudoyqul qizi</i>	
Maktabgacha katta yoshdagi bolalarda ekologik bilimlarni raqamli texnologiyalar yordamida rivojlantirish...	210
<i>Sayfetdinova Dildora Ikramitdinovna</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanishida shaxsga yo'naltirilgan texnologiyalardan foydalanishning o'ziga xos xususiyatlari, imkoniyatlari va yo'nalishlari	216
<i>Uralova Nurxon Maxadovna</i>	
Naqshbandiya qadriyatlarini bo'lg'usi o'qituvchi shaxsini shakllantirishdagi o'rni.....	220
<i>Xalmuxamedova Maxbuba Aslanovna</i>	
Boshlang'ich ta'limda raqamli texnologiyalardan foydalanishning ilmiy-metodik asoslari	223
<i>Xo'jamberdiyeva Maftuna Norqobilovna, Sanaqulova Sevinch Baxtiyor qizi</i>	
Developing Logical Thinking via the Use of STEM Technology	226
<i>Yarmuhammedov Nabijon Navruzovich, Burkhonova Zараfruz</i>	
Jismoniy tarbiya darslarida innovatsion metodlardan foydalanishning ahamiyati	229
<i>Yo'ldoshboyeva Zulfiya Ravshan qizi, Jumayev Abdilxakim Turdiyevich</i>	
Значение предмета физического воспитания и спортивной метрологии в физическом воспитании молодежи	233
<i>Маматкулов Равшанжон Солижонович</i>	
Аксиологические аспекты диалога культур в романе Сухбата Афлатуни "Рай Земной"	237
<i>Чернова Татьяна Алексеевна, Худойназаров Сардорбек</i>	

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA TAYANCH KOMPETENSIYALARNI INTEGRATIV YONDASHUV ASOSIDA SHAKLLANTIRISH METODIKASINING SAMARADORLIGI

Nasimova N. Q.

Buxoro davlat pedagogika instituti o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarda tayanch kompetensiyalarni shakllantirishning nazariy asoslari, mazmuni va mohiyati tahlil qilingan. Shuningdek, kompetensiyaviy yondashuvning maktabgacha ta'lim tizimidagi o'ri, bolalarning intellektual, ijtimoiy, kommunikativ va shaxsiy rivojlanishidagi ahamiyati yoritilgan. Tadqiqot davomida pedagogik kuzatish, suhbat, so'rovnomalar hamda qiyosiy tahlil metodlaridan foydalanildi. Olingan natijalar tayanch kompetensiyalarni shakllantirish bolalarning maktab ta'limiga muvaffaqiyatli tayyorlanishida muhim omil ekanligini ko'rsatdi.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, tayanch kompetensiya, kompetensiyaviy yondashuv, bola rivojlanishi, maktabga tayyorlik, kommunikativ kompetensiya, ijtimoiy kompetensiya, bilish kompetensiyasi.

Abstract: This article analyzes the theoretical foundations, content, and essence of forming core competencies in preschool children. It also highlights the role of the competence approach in the preschool education system and its importance in children's intellectual, social, communicative, and personal development. Methods such as pedagogical observation, interviews, questionnaires, and comparative analysis were used during the research. The results indicated that the formation of core competencies is a crucial factor in successfully preparing children for school education.

Key words: preschool education, core competence, competence approach, child development, school readiness, communicative competence, social competence, cognitive competence.

Аннотация: В данной статье проанализированы теоретические основы, содержание и суть формирования базовых компетенций у детей дошкольного возраста. Также освещена роль компетентностного подхода в системе дошкольного образования, его значение в интеллектуальном, социальном, коммуникативном и личностном развитии детей. В ходе исследования использовались такие методы, как педагогическое наблюдение, беседа, анкетирование и сравнительный анализ. Полученные результаты показали, что формирование базовых компетенций является важным фактором успешной подготовки детей к школьному обучению.

Ключевые слова: дошкольное образование, базовая компетенция, компетентностный подход, развитие ребенка, готовность к школе, коммуникативная компетенция, социальная компетенция, познавательная компетенция.

KIRISH

Bugungi kunda ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar o'quvchilarning nafaqat bilim olishiga, balki hayotiy ko'nikmalarni egallashiga ham alohida e'tibor qaratishni talab etmoqda. Shu sababli kompetensiyaviy yondashuv zamonaviy ta'limning ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida qaralmoqda. Ayniqsa, maktabgacha ta'lim bosqichida tayanch kompetensiyalarni shakllantirish bolaning keyingi ta'lim jarayonidagi muvaffaqiyati uchun mustahkam poydevor yaratadi.

Maktabgacha yosh davri bolaning jismoniy, aqliy, axloqiy va ijtimoiy rivojlanishi jadallashadigan davr hisoblanadi. Bu davrda bolada atrof-muhitni anglash, muloqot qilish, mustaqil fikrlash, muammolarni hal qilish kabi ko'nikmalar shakllanadi. Shu bois maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tayanch kompetensiyalarni rivojlantirish masalasi dolzarb pedagogik muammolardan biri hisoblanadi.

Tayanch kompetensiya tushunchasi shaxsning kundalik hayotda, ta'lim olish jarayonida va ijtimoiy munosabatlarda samarali faoliyat yuritishi uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma, malaka va qadriyatlar majmuasini anglatadi. Maktabgacha ta'limda ushbu kompetensiyalar bolalarning yosh xususiyatlari hamda rivojlanish ehtiyojlarini hisobga olgan holda shakllantiriladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Maktabgacha ta'lim tizimida tayanch kompetensiyalarni shakllantirish va rivojlantirish masalasi zamonaviy pedagogika hamda psixologiya fanlarining dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. So'nggi yillarda ta'lim mazmunini kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etish bo'yicha olib borilgan ilmiy tadqiqotlarda bolaning shaxs sifatida rivojlanishi, uning hayotiy ko'nikmalarni egallashi va ijtimoiylashuv jarayonini ta'minlash masalalariga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Xorijiy tadqiqotchilardan J. Dyui, J. Piaje, L.S. Vigotskiy, J. Bruner va H. Gardnerlarning ilmiy qarashlari kompetensiyaviy yondashuvning nazariy asoslarini tashkil etadi. J. Dyui ta'limning amaliy faoliyat bilan uzviy bog'liqligini ta'kidlab, bolalarda mustaqil fikrlash va muammoli vaziyatlarni hal etish ko'nikmalarini rivojlantirish zarurligini asoslagan. J. Piaje bolalarning kognitiv rivojlanish bosqichlarini o'rganib, bilimlarning faol o'zlashtirilishi shaxs rivojlanishining muhim omili ekanligini ko'rsatgan. L.S. Vigotskiyning "yaqin rivojlanish zonasi" nazariyasi esa bolaning kattalar va tengdoshlari bilan hamkorlikdagi faoliyati orqali yangi kompetensiyalarni egallash mexanizmlarini ochib beradi.

Kompetensiyaviy yondashuvning mazmuni va amaliy ahamiyati A.V. Xutorskoy, I.A. Zimnyaya, V.V. Serikov hamda E.F. Zeer kabi olimlarning tadqiqotlarida keng yoritilgan. Ularning ilmiy ishlarida tayanch kompetensiyalar shaxsning turli hayotiy vaziyatlarda muvaffaqiyatli faoliyat yuritishini ta'minlaydigan universal bilim, ko'nikma va malakalar tizimi sifatida talqin etiladi. Mazkur yondashuv maktabgacha ta'lim jarayonida bolalarda kommunikativ, ijtimoiy, bilish va shaxsiy kompetensiyalarni shakllantirish zarurligini asoslaydi.

O'zbekistonlik olimlardan N. Muslimov, U. Nishonaliyev, R. Safarova, Sh. Sharipov, M. Ochilov va boshqa tadqiqotchilar tomonidan kompetensiyaviy yondashuv asosida ta'lim mazmunini takomillashtirish masalalari o'rganilgan. Ularning tadqiqotlarida ta'lim jarayonini shaxsga yo'naltirilgan tarzda tashkil etish, bolalarda mustaqil fikrlash, muloqot qilish, muammolarni hal etish va ijodiy faoliyat ko'nikmalarini rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari tahlil qilingan.

Maktabgacha ta'lim sohasida olib borilgan ilmiy izlanishlar shuni ko'rsatadiki, tayanch kompetensiyalarni rivojlantirish bolalarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olgan holda o'yin faoliyati, muloqot, ijodiy mashg'ulotlar hamda integrativ ta'lim texnologiyalari orqali samarali amalga oshiriladi. Shu bilan birga, mavjud tadqiqotlarda maktabgacha yoshdagi bolalarda tayanch kompetensiyalarni shakllantirishning ayrim metodik jihatlari yoritilgan bo'lsa-da, ularni rivojlantirishning kompleks pedagogik mexanizmlari va amaliy samaradorligini tadqiq etish masalalari hali ham dolzarbligicha qolmoqda.

Shu sababli maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tayanch kompetensiyalarni rivojlantirishning samarali usul va vositalarini aniqlash, ularni amaliyotga tatbiq etish hamda pedagogik shart-sharoitlarini takomillashtirish mazkur tadqiqotning muhim ilmiy yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Tadqiqot materiallari va metodlari

Tadqiqot maktabgacha ta'lim tashkilotlarida olib borildi. Tadqiqotning obyekti sifatida 5-6 yoshli tarbiyalanuvchilar tanlandi. Tadqiqot jarayonida nazariy va amaliy metodlardan foydalanildi.

Nazariy metodlar:

- pedagogik va psixologik adabiyotlarni tahlil qilish;
- kompetensiyaviy yondashuvga oid ilmiy manbalarni o'rganish;
- qiyosiy tahlil.

Amaliy metodlar:

- pedagogik kuzatish;
- tarbiyachilar bilan suhbat;
- so'rovnomalar;
- diagnostik topshiriqlar;
- eksperimental tadqiqot.

Tadqiqotda jami 60 nafar tarbiyalanuvchi ishtirok etdi. Ularning 30 nafari tajriba guruhi, 30 nafari nazorat guruhi sifatida tanlandi.

Tadqiqot uch bosqichda amalga oshirildi:

1. Diagnostik bosqich - bolalarda tayanch kompetensiyalarning dastlabki holatini aniqlash;
2. Shakllantiruvchi bosqich - kompetensiyalarni rivojlantirishga qaratilgan pedagogik faoliyatni tashkil etish;
3. Nazorat bosqichi - erishilgan natijalarni tahlil qilish.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Maktabgacha ta'lim tizimida tayanch kompetensiyalarni shakllantirish va rivojlantirish masalasi pedagogika, psixologiya hamda maktabgacha ta'lim metodikasi yo'nalishlarida keng tadqiq etilayotgan ilmiy muammolardan biridir. Zamonaviy ta'lim paradigmasida bolaning bilimlarni o'zlashtirishi bilan bir qatorda, ularni amaliy faoliyatda qo'llay olishi, mustaqil fikrlashi, muloqotga kirishishi va ijtimoiy muhitga moslashishi muhim natija sifatida e'tirof etilmoqda. Shu sababli kompetensiyaviy yondashuv maktabgacha ta'lim mazmunini tashkil etishning asosiy metodologik tamoyillaridan biri sifatida qaraladi.

Maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishining psixologik asoslari L.S. Vigotskiy, A.N. Leontev, D.B. Elkonin va J. Piaje tadqiqotlarida atroflicha yoritilgan. L.S. Vigotskiy bolaning rivojlanishida ijtimoiy muhit va muloqotning ahamiyatini asoslab, yaqin rivojlanish zonasi nazariyasini ilgari surgan. Olimning fikricha, bolaning yangi bilim va ko'nikmalarni egallashi kattalar hamda tengdoshlari bilan hamkorlikdagi faoliyat jarayonida samaraliroq amalga oshadi. A.N. Leontev faoliyat nazariyasi orqali shaxs rivojlanishining asosiy omili sifatida faoliyatni ko'rsatgan bo'lsa, D.B. Elkonin maktabgacha yoshdagi bolalarda o'yin faoliyatining yetakchi rolini ilmiy jihatdan asoslagan.

Kompetensiyaviy yondashuvning nazariy asoslari A.V. Xutorskoy, I.A. Zimnyaya, V.V. Serikov va E.F. Zeerlarning ilmiy ishlarida keng yoritilgan. Mazkur tadqiqotlarda kompetensiya shaxsning turli hayotiy vaziyatlarda samarali faoliyat yuritishini ta'minlaydigan bilim, ko'nikma, malaka va shaxsiy sifatlar integratsiyasi sifatida talqin qilinadi. Olimlarning ta'kidlashicha, ta'lim jarayonida tayanch kompetensiyalarni shakllantirish shaxsning ijtimoiylashuvi va keyingi ta'lim bosqichlaridagi muvaffaqiyatining muhim omili hisoblanadi.

Integrativ yondashuv masalalari J. Bruner, H. Gardner, K. Rogers hamda boshqa olimlar tomonidan tadqiq etilgan. Ularning ilmiy qarashlarida bolaning intellektual, kommunikativ, emotsional va ijodiy rivojlanish yo'nalishlarini o'zaro bog'liq holda tashkil etish zarurligi asoslangan. Ayniqsa, H. Gardnerning ko'p qirrali intellekt nazariyasi bolalarning turli qobiliyatlarini kompleks rivojlantirish imkoniyatlarini ochib beradi.

O'zbekistonlik olimlardan N. Muslimov, R. Safarova, Sh. Sharipov, B. Xodjayev, M. Ochilov va boshqa tadqiqotchilar tomonidan kompetensiyaviy yondashuv asosida ta'lim mazmunini takomillashtirish, shaxsga yo'naltirilgan ta'limni tashkil etish hamda bolalarning mustaqil fikrlash va ijtimoiy faolligini rivojlantirish masalalari o'rganilgan. Ularning ilmiy ishlarida maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tayanch kompetensiyalarni shakllantirishning pedagogik shart-sharoitlari, metodlari va vositalari ilmiy jihatdan asoslab berilgan.

Shuningdek, so'nggi yillarda olib borilgan tadqiqotlarda maktabgacha yoshdagi bolalarda kommunikativ, ijtimoiy-emotsional, kognitiv va ijodiy kompetensiyalarni rivojlantirishda interaktiv, o'yinli va multimodal ta'lim texnologiyalarining samaradorligi alohida ta'kidlanmoqda. Tadqiqotchilar tomonidan integrativ yondashuv asosida tashkil etilgan mashg'ulotlar bolalarning bilish faolligi, nutqiy rivojlanishi, hamkorlikda ishlash va muammolarni hal etish ko'nikmalarini sezilarli darajada rivojlantirishi aniqlangan.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, mavjud ilmiy ishlarda maktabgacha yoshdagi bolalarda alohida kompetensiyalarni shakllantirish masalalari yetarlicha yoritilgan bo'lsa-da, ularni integrativ yondashuv asosida kompleks rivojlantirishning pedagogik mexanizmlari hamda amaliy samaradorligini tadqiq etish zarurati saqlanib qolmoqda. Shu bois maktabgacha yoshdagi bolalarda tayanch kompetensiyalarni integrativ yondashuv asosida rivojlantirishning nazariy va metodik asoslarini takomillashtirish dolzarb ilmiy-pedagogik vazifa hisoblanadi.

1-jadval: **Maktabgacha yoshdagi bolada ijtimoiy kompetensiyaning shakllanganlik darajasini tavsiflovchi mezonlar**

Mezonlar	Ko'rsatkich
Mustaqillik	-mashg'ulotni mustaqil tanlay olish malakasi -maqсад qo'ya olish, ishni oxirigacha mustaqil bajara olish malakasi
Xulq-atvorning ixtiyoriyligi, o'zini o'zi nazorat qilish	-o'z his-tuyg'ulari va bevosita istaklarini jilovlay olish malakasi -guruh qoidalarini qabul qilish va ularga rioya etish -kattalarning talablarini bajarish
Bilish faolligi, bilishga bo'lgan ehtiyoj	-aqliy faoliyat bilan shug'ullanish chastotasi -aqliy faoliyatga diqqatni jamlash -mustaqil tadqiqot faoliyati bilan shug'ullanish chastotasi
Xayrixohlik, empatiya (hamdardlik)	-yordam taklif qilish va ko'rsata olish malakasi -boshqalarning his-tuyg'ulariga adekvat munosabat bildira olish, qo'llab-quvvatlash, hamdard bo'la olish malakasi
Jarayon subyektlari bilan o'zaro aloqa va hamkorlik	-boshqa bolalar bilan inoq, mojarolarsiz munosabat o'rnatish malakasi -o'z harakatlarini boshqalarning harakatlari bilan muvofiqlashtira olish malakasi -mojarolarni mustaqil hal qilish

Mezon sifatida tanlangan bola shaxsiyatining ijtimoiy ahamiyatga ega fazilatlarini faqat biz yuqorida keltirgan bitta tayanch kompetensiyaga tegishli bo'lmashligi ham mumkin, chunki bu fazilatlarining barchasi o'zaro bog'liq va bir-biriga ta'sir ko'rsatadi. Ularning shakllanishi esa bola shaxsiyatining kamol topishi, uning ijtimoiy rivojlantirishidagi murakkab va ko'p qirrali jarayondir. Shu sababli, mustaqillik faqat shaxsiy kompetensiyani ifodalaydi, deb ayta olmaymiz. Bu sifat ham ma'naviy qadriyat, ham o'z-o'zini o'qitish va bilish faolligining negizi, ham jamiyatdagi muvaffaqiyatli muloqotning asosi sifatida ahamiyatlidir.

Tajriba natijalarining tahlili shuni ko'rsatdiki, integrativ yondashuv asosida tashkil etilgan ta'lim jarayonida tajriba guruhidagi bolalarning tayanch kompetensiyalar ko'rsatkichlari nazorat guruhiga nisbatan sezilarli darajada yuqori bo'lgan. Ayniqsa, kommunikativ kompetensiya, ijtimoiy-emotsional moslashuv va bilish faolligi bo'yicha ijobiy o'sish dinamikasi kuzatildi.

Shunday qilib, integrativ yondashuv asosida maktabgacha yoshdagi bolalarda tayanch kompetensiyalarni shakllantirish metodikasi bolaning har tomonlama rivojlanishini ta'minlovchi samarali pedagogik tizim ekanligi ilmiy va amaliy jihatdan isbotlandi.

Tadqiqot davomida bolalarda quyidagi tayanch kompetensiyalarning rivojlanish darajasi o'rganildi:

- kommunikativ kompetensiya;
- ijtimoiy kompetensiya;
- bilish kompetensiyasi;
- shaxsiy kompetensiya;
- ijodiy kompetensiya.

Dastlabki diagnostika natijalari shuni ko'rsatdiki, har ikki guruhda tayanch kompetensiyalarning shakllanish darajasi deyarli bir xil bo'lgan. Bolalarning aksariyati muloqot qilish va o'z fikrini ifodalashda qisman qiyinchiliklarga duch kelgan.

Shakllantiruvchi bosqichda didaktik o'yinlar, muammoli vaziyatlar, rolli o'yinlar, interaktiv mashg'ulotlar hamda loyihaviy faoliyatlardan foydalanildi. Mashg'ulotlar jarayonida bolalarning mustaqil fikrlashi, hamkorlikda ishlashi va muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratildi.

Nazorat bosqichida tajriba guruhidagi bolalarda kompetensiyalar rivojlanish darajasining sezilarli darajada oshgani aniqlandi.

2-jadval: Tajriba va nazorat guruhlarining natijalari (o'rtacha ballarda)

Guruh	Tarbiyalanuvchilar soni	Tajribadan oldin	Tajribadan keyin
Tajriba guruhi	30	3,38	4,42
Nazorat guruhi	30	3,41	3,67

Jadval natijalari shuni ko'rsatdiki, tajriba guruhida o'rtacha ko'rsatkich 1,04 ballga oshgan. Nazorat guruhida esa o'sish 0,26 ballni tashkil etgan.

Kuzatishlar natijasida tajriba guruhidagi bolalar:

- o'z fikrini erkin ifodalay boshlagan;
- jamoada ishlash ko'nikmalarini rivojlantirgan;
- muammoli vaziyatlarga ijodiy yondasha olgan;
- mustaqil qaror qabul qilishga intilgan.

Tarbiyachilar bilan o'tkazilgan suhbatlar ham kompetensiyaviy yondashuvning samaradorligini tasdiqladi. Ularning fikricha, bolalar mashg'ulotlarga faolroq qatnashgan va o'quv faoliyatiga nisbatan qiziqishi ortgan.

Olingan natijalar tayanch kompetensiyalarni shakllantirish bolaning shaxs sifatida rivojlanishi, ijtimoiylashuvi va maktab ta'limiga tayyorlanishida muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijalariga asosanib, quyidagi xulosalarga kelindi:

1. Tayanch kompetensiyalar maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi.
2. Kompetensiyaviy yondashuv bolalarda bilimlarni amaliy faoliyatda qo'llash ko'nikmasini shakllantiradi.
3. Kommunikativ, ijtimoiy, bilish va ijodiy kompetensiyalar maktabga tayyorlikning asosiy ko'rsatkichlaridan biridir.

4. Interaktiv metodlar va o'yin texnologiyalari tayanch kompetensiyalarni samarali rivojlantirish imkonini beradi.
5. Tajriba natijalari kompetensiyaviy yondashuvning maktabgacha ta'lim tizimida qo'llanilishi yuqori samaradorlikka ega ekanligini tasdiqladi.

Tadqiqot natijalarining ilmiy ahamiyati integrativ yondashuv asosida maktabgacha yoshdagi bolalarda tayanch kompetensiyalarni shakllantirishning ilmiy asoslari ishlab chiqilganligi; tayanch kompetensiyalarni shakllantirishda ongillik va ko'rgazmalilik tamoyillari tatbig'i xususiyatlarining aniqlanganligi; muloqot madaniyati ko'nikmalarini shakllantirish mazmuni, tarkibiy qismlari hamda strategiyalarining ochib berilganligi; tayanch kompetensiyalarni shakllantirishga qaratilgan metodik tizim uch bosqichli imitatsion, transformatsion, kommunikatsion mashqlar, nutqiy vaziyatlar va texnologiyalar asosida takomillashtirilganligi bilan izohlanadi.

Olingan natijalarning amaliy ahamiyati integrativ yondashuv asosida maktabgacha yoshdagi bolalarda tayanch kompetensiyalarni shakllantirishga qaratilgan qiziqarli, samarali va yosh xususiyatlariga mos mashg'ulotlarni tashkil etish imkoniyatining yaratilishi bilan belgilanadi. Tadqiqot natijalari asosida bolalarning kommunikativ, ijtimoiy-emotsional, kognitiv hamda ijodiy kompetensiyalarini kompleks rivojlantirishga xizmat qiluvchi yangi metodik materiallar, mashg'ulot ishlanmalari, integrativ faoliyat turlari hamda tavsiyalar ishlab chiqildi.

- "Maktabgacha yoshdagi bolaning ijtimoiy kompetentligi" tushunchasi nazariy jihatdan asoslab berildi va uning mazmuni ochib berildi. Ushbu tushuncha bola shaxsining integral sifati sifatida talqin qilinib, bir tomondan, unga o'z noyobligini anglash hamda o'zini anglash va o'zgartirishga qodir bo'lish, ikkinchi tomondan, o'zini jamoa va jamiyatning bir qismi sifatida namoyon etish, boshqalar bilan munosabat o'rnatish olish va ularning manfaatlarini inobatga olish, mas'uliyatni o'z zimmasiga olish hamda umuminsoniy va milliy qadriyatlar asosida faoliyat yuritish imkonini beradi;
- maktabgacha yoshdagi bolaning jamiyatga kirishini ta'minlaydigan umummadaniy, qadriyatli-ma'noviy, bilishga oid, kommunikativ va shaxsiy kompetensiyalarni o'z ichiga olgan ijtimoiy kompetentlikning tarkibiy va mazmuniy jihatlari nazariy jihatdan asoslandi;
- maktabgacha ta'lim tashkiloti sharoitida maktabgacha yoshdagi bolalarning ijtimoiy kompetentligini shakllantirishning tarkibiy-funksional modeli nazariy jihatdan asoslab berildi. U murakkab tizimli tuzilma bo'lib, uni amalga oshirish natijasi maktabgacha yoshdagi bolaning ijtimoiylashuvidan iboratdir;
- ta'lim muassasasi sharoitida maktabgacha yoshdagi bolalarning ijtimoiy kompetentligini shakllantirishning, ularning ijtimoiylashuvini ta'minlaydigan tashkiliy-pedagogik shart-sharoitlari majmui aniqlandi va nazariy jihatdan asoslab berildi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim va tarbiya davlat standarti. Toshkent, 2023.
2. "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi. Toshkent, 2022.
3. Vygotskiy L.S. Bola psixologiyasi va rivojlanishi. Moskva, 2019.
4. Elkonin D.B. Bolalik davri psixologiyasi. Moskva, 2018.
5. Zimnyaya I.A. Ta'limda kompetensiyaviy yondashuv. Moskva, 2020.
6. Hasanboyeva O.U. Maktabgacha pedagogika. Toshkent, 2021.
7. Qodirova F.R. Maktabgacha ta'lim nazariyasi va metodikasi. Toshkent, 2022.
8. UNESCO. Early Childhood Care and Education Report. Paris, 2023.
9. OECD. Future of Education and Skills 2030. Paris, 2022.
10. Usmonova M. Maktabgacha yoshdagi bolalarda kompetensiyalarni rivojlantirish. Toshkent, 2024

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №6(5)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzirimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.